

Ville Ovaskainen, Paula Horne, Eija Pouta ja Tuija Sievänen

Luonnon virkistyskäytön taloudellinen arvo ja taloudelliset vaikutukset

Luonnon virkistyskäyttöön, luontomatkailuun ja suojelualueisiin liittyvän politiikan suunnittelu edellyttää tietoa luonnon virkistyskäytön nykytilasta. Virkistyskäytön laajuutta ja jakautumista koskevien perustietojen lisäksi tarvitaan myös arvioita sen taloudellisista vaikutuksista ja taloudellisesta arvosta. Taloudelliset vaikutukset viittaavat luontomatkailun ja virkistyskäyttöön liittyvän markkinatoiminnan tulo- ja työllisyysvaikutuksiin, taloudellinen arvo taas virkistyskäytön paljolti markkinattomien hyötyjen suuruuteen rahamääräisesti mitattuna.

Marraskuussa 2001 valmistui luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämistyöryhmän mietintö (Ohjelma luonnon... 2002). Työryhmän työn yhdeksi taustaraportiksi koottiin käytettävissä oleva tutkimustieto luonnon virkistyskäytön taloudellisesta arvosta (hyödyistä) ja siihen liittyvästä rahankäytöstä. Tämä artikkeli perustuu kyseiseen kirjoittajien tekemään yhteenvetoon. Esitetyillä tiedoilla on tiettyä mielenkiintoa myös Etelä-Suomen metsien suojelusta keskusteltaessa, koska suojelualueiden virkistyskäytön taloudelliset vaikutukset on mainittu yhtenä suojelua puoltavana tekijänä.

Yleisessä keskustelussa taloudellisen arvottamisen ja taloudellisten vaikutusten käsitteet usein sekaantuvat keskenään. Tämä artikkeli pyrkii selkiyttämään näitä tarkastelunäkökulmia luonnon virkistyskäytön osalta. Aluksi luonnehditaan markkinattomien hyötyjen arvottamisen ja taloudellisen vaikutusanalyysin kysymyksenasetteluja ja menetelmiä. Virkistyskäytön ja luontomatkailun rahavirroista esitetään

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI) -tutkimuksen (Sievänen 2001) aineistoon perustuva arvio sekä tapaustutkimusten tuloksia tulo- ja työllisyysvaikutuksista. Virkistyskäytön arvottamisesta esitellään väestötason aineistoihin perustuvia tuloksia valtion retkeilyalueiden ja kansallispuistojen käyttömahdollisuuden sekä jokamiehenoikeuden arvosta. Esimerkinomaisesti esitellään myös valtion ja kuntien alueiden kävijäaineistoista saatuja tuloksia sekä arvottamistulosten käyttöä hyöty-kustannusanalyyseissä. Lopuksi kommentoidaan tulosten yhteyttä suojelukeskusteluun.

Käsitteellistä taustaa

Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu

Luonnon virkistyskäytöllä tarkoitetaan ulkosalla (luonossa) jalan, hiihtäen, pyöräillen, veneillen tms. vapaa-ajan viettämistarkoituksessa tapahtuvaa liikkumista sekä tilapäistä oleskelua, uimista, lyhytaikaista telttailua, marjojen ja sienten poimimista, onkimista, joutenoloa tai luonnonharrastusta. Virkistyskäyttöön kuuluu myös se osa loma-asumisesta, joka tapahtuu virkistystarkoituksessa, vapaa-ajan kalastus ja metsästys sekä motorisoitunut luonnossa liikkuminen, kuten moottorikelkkailu ja veneily (Ohjelma luonnon... 2002).

Luontomatkailu tarkoittaa luontoon tukeutuvaa matkailua. Se yhdistää luonnon virkistyskäytön ja

matkailun. Luontomatkailussa luonto on oleellinen vetovoimatekijä tai toimintaympäristö. Luontomatkailua eivät ole työmatkat eikä sellainen kaupunkimatkailu, jossa luonto ei ole matkailun peruste.

Luonnon virkistyskäyttö -termiä voidaan myös pitää yleiskäsitteenä, joka sisältää ajalliselta kestoaltaan ja kohteeseen tehdyn matkan pituuden suhteen eroavat virkistyskäytön lajit. Esimerkiksi LVVI-tutkimuksessa nämä eroteltiin yöpymisen perusteella. Tällöin ulkoilu tai lähivirkistys tarkoittaa lähelle kotia (kuntien virkistysalueille, talousmetsiin jne.) tehtyjä käyntejä, joihin ei sisälly yöpymistä. Luontomatkailu taas tarkoittaa kauempana oleviin luontokohteisiin tehtäviä matkoja, joihin sisältyy yöpyminen. Tietyille alueille kohdistuu sekä lähivirkistyskäytön että luontomatkailun luonteisia käyntejä. Esimerkiksi Etelä-Suomen kansallispuistoissa ja valtion retkeilyalueilla suurin osa käynneistä on päiväkäyntejä, jotka ovat tyypillisiä kuntien virkistysalueille, mutta osa kävijöistä viipyy myös pitempään.

Eri termeillä on myös sisällöllinen vivahde-ero. Ulkoilu- tai virkistyskäyttö-termi korostaa kävijälle koituvia yksilöllisiä hyötyjä ja virkistyskokemusta. Virkistyskäyttö-termi myös viittaa yhteiskunnan näkökulmasta luonnonvarojen tai maan tiettyyn käyttötapaan. Luontomatkailu-termi puolestaan tarkastelee matkailua elinkeinotoimintana ja sen taloudellista merkitystä muille kuin kävijälle itselleen, esimerkiksi aluetaloudelle.

Taloudelliset vaikutukset ja taloudellinen arvottaminen

Luonnon virkistyskäytön taloudellisessa tutkimuksessa käytetään kahta näkökulmaltaan selvästi erilaista tarkastelutapaa: taloudellinen vaikutusanalyysi ja markkinattomien hyötyjen arvottaminen. Nämä mittaavat eri asioita ja vastaavat eri kysymyksiin, joten ne on syytä pitää selvästi erillään. Taloudellinen vaikutusanalyysi (*regional economic impact*) lähtee alueen kävijöiden tai matkailijoiden tosiasiallisesta rahankäytöstä ja seuraa sen vaikutuksia muualla taloudessa. Markkinattomien hyötyjen arvottaminen (*non-market valuation*) taas mittaa virkistyspalvelujen nettoarvoa, ts. käyttäjien saamia hyötyjä, ja kytkeytyy läheisesti hyöty-kustannusanalyysin ajattelutapaan.

Taloudellisen vaikutusanalyysin näkökulma on lähtökohtaisesti alue- ja kansantaloudellinen. Virkistysalueiden käyttöön tai luontomatkailuun liittyvää rahankäyttöä voidaan selvittää joko kävijöiden menojen avulla (menomenetelmä) tai alueen matkailu- ym. yritysten tulojen (tulomenetelmä) perusteella. Syntyvän maksuvirran taloudellisia vaikutuksia paikallis-, alue- ja kansantaloudessa sekä tulo- ja työllisyysvaikutuksia eri sektoreissa voidaan jäljittää panos-tuotosmallein tai kerroinmenetelmän avulla. Vaikutukset voidaan jakaa välittömiin, välillisiin ja johdettuihin. Välittömät vaikutukset liittyvät suoraan matkailijoita palvelevien yritysten liikevaihtoon, välilliset matkailumyyntiä tukevien välituoteostojen vaikutuksiin muissa yrityksissä. Vaikutusanalyysin lähtökohtana on siis yksittäisen kävijän rahankäyttö virkistykseen, mutta näkökulmana on sen merkitys muulle taloudelle.

Tosiasialliset rahavirrat tulo- ja työllisyysvaikutuksineen ovat ratkaisevia esimerkiksi alueelliselle kehitykselle. On kuitenkin tärkeää huomata, että tosiasialliset menot eivät kuvaa virkistyskäytön taloudellista arvoa. Maksetut menot ovat luonteeltaan ryhmien tai alueiden välisiä tulonsiirtoja, ei nettomääräisiä eriä eikä siten hyötyjä yhteiskunnallisen hyöty-kustannusanalyysin mielessä. Maksuvirrat kuvaavat virkistyskäyttöön liittyvän markkinatoiminnan laajuutta eivätkä ota huomioon markkinattomia hyötyjä, jotka ovat keskeisiä virkistys- ja suojelun alueiden yhteydessä.

Virkistyspalvelujen nettoarvoa eli aktuaalisille ja potentiaalisille käyttäjille koituvia hyötyjä mitataan markkinattomien hyötyjen arvottamisen menetelmin. Taloudellista nettoarvoa mittaa kuluttajan ylijäämä (maksuhalukkuus yli maksettujen menojen). Taloudellista arvoa on myös markkinattomilla hyödykkeillä, kuten luonnon tarjoamilla, jokamiehenoikeuden nojalla tai julkis palveluina maksuttomilla virkistyspalveluilla. Kuluttajan ylijäämää mitataan arvottamistutkimuksessa tiedustelemalla suoraan ihmisten maksuhalukkuutta tai jäljittämällä virkistyskäytön kysyntäkäyrä käyntimäärien ja matkakustannusten avulla.

Arvottamistutkimus mahdollistaa virkistyspalvelujen yksittäisille käyttäjille tai kansalaisille, ja siten koko yhteiskunnalle, tuottamien hyötyjen mittaamisen ja vertailun niiden tuottamisesta aiheutuviin kustannuksiin. Hyöty-kustannusanalyysin tavoitteet-

Taulukko 1. Lähiulkoilukertaan tai luontomatkaan liittyvä rahankäyttö (LVVI).

	mk/kerta: keskiarvo (med)	Osallistumistiheys	mk/v/osallistuja: ka:n (med) mukaan	mk/v/kansalainen: ka:n (med) mukaan
Lähiulkoilukerta	17 (0)	167 kertaa/v	2840 (0)	2700 (0)
Luontomatka	637 (310)	9 matkaa/v; 25 matkapv/v	5733 (2790)	2290 (1120)

na on arvioida, ylittävätkö kokonaishyödyt syntyvät kustannukset eli lisäksi palvelujen ylläpito koko yhteiskunnan hyvinvointia. Arvottamistutkimus siis tarkastelee virkistystä palvelujen käyttäjän näkökulmasta ja pyrkii muuntamaan suoraan havaitsemattoman hyvinvointivaikutuksen rahassa mitattavaksi vastineekseen.

Luonnon virkistyskäytön rahavirrat ja taloudelliset vaikutukset

Kävijöiden rahankäyttö (menovirrat)

LVVI-tutkimuksen (ks. Sievänen 2001, Pouta ja Sievänen 2001) aineisto antaa käsityksen toisaalta lähiulkoilukertaan, toisaalta yöpymisen sisältävään luontomatkaan keskimäärin liittyvästä rahankäytöstä (taulukko 1). Nämä luvut saatiin luonnollisesti vain lähiulkoiluun ja luontomatkailuun osallistuneilta. Lähiulkoiluun osallistui noin 95 prosenttia ja luontomatkailuun 40 prosenttia LVVI-tutkimuksen kohteena olleesta 15–74-vuotiaasta väestöstä.

Vertailutietoa ulkoilukerran aiheuttamista kustannuksista saadaan myös yksittäisten virkistysalueiden kävijätutkimuksista. Eräiden Etelä-Suomen valtion retkeilyalueiden ja kansallispuistojen (Evo, Teijo, Seitsemäinen) kävijät käyttivät keskimäärin noin 250 markkaa käyntiä kohden (Ovaskainen ym. 1999a, 1999b).

LVVI-tutkimus kertoo myös kaikkien suomalaisten keskimääräisistä vuotuisista ulkoilumenoista (ottaen huomioon myös henkilöt, jotka eivät osallistuneet lähiulkoiluun tai luontomatkailuun). LVVI-tulosten mukaan kansalaiset käyttivät henkilökohtaisesti ulkoilu- ja luontomatkailumenoihinsa keskimäärin 1 780 markkaa vuodessa (keskiarvo). Lisäksi kotitaloudet käyttivät jäsenten yhteisiin ulkoilume-

noihin keskimäärin 1 480 markkaa vuodessa.

Kun otetaan huomioon aikuisväestön määrä (3,9 milj. henkeä), ulkoiluun ja luontomatkailuun liittyväksi kokonaisliikevaihdoksi saadaan em. henkilökohtaisten menojen perusteella noin 6,9 mrd markkaa. Kun otetaan huomioon myös kotitalouden yhteiset menot henkilöä kohti jaettuina (2,2 henkilöä/kotitalous), liikevaihdon arvio kasvaa noin 9,6 mrd markkaan.

Tulo- ja työllisyysvaikutukset: taloudellinen vaikutusanalyysi

Edellä esiteltyjä rahankäyttötietoja voidaan käyttää ulkoilun ja luontomatkailun tulo- ja työllisyysvaikutusten arviointiin kahdella tasolla. Käytettävissä olevien lähtötietojen karkeuden vuoksi tarkoitus on vain hahmottaa työllisyysvaikutusten suuruusluokkaa, ts. sitä, onko kysymys marginaali-ilmiöstä vai merkittävästi työllistävästä alasta.

Kotimaisen ulkoilun ja luontomatkailun kokonaisliikevaihdoksi saatiin LVVI-aineiston perusteella noin 9,6 mrd markkaa vuodessa. Rinteen (1999) tuloksista voidaan laskea, että luontomatkailussa tarvittiin yhtä työpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti noin 430 000 markan vuotuinen liikevaihto. Toisin sanoen luontomatkailun työllistävä vaikutus oli noin 2,3 henkilötyövuotta miljoonan markan liikevaihtoa kohti, mikä on kaikkien alojen keskiarvoa (noin 1 htv/1 milj. mk) selvästi korkeampi. Näiden arvioiden perusteella kotimaisen ulkoilun ja luontomatkailun vuotuinen työllisyysvaikutus olisi 22 000 henkilötyövuoden suuruusluokkaa.

Laskelmassa käytettyihin keskimääräisen ja kokonaisrahankäytön arvioihin sisältyivät kaikki ulkoiluun ja luontomatkoihin liittyvät menoerät (matkat, majoitus, vaatteet, varusteet, luvat ym.). Näin ollen

Taulukko 2. Esimerkkejä virkistyskäytön ja luontomatkailun taloudellisista vaikutuksista.

Tutkimuskohde	Vaikutus matkailutuloon	Työllisyysvaikutus
Kuhmon kunnan luontomatkailu (Rinne 1999)	22,7 milj. mk/v (josta välitön 20,5)	53 htv
Saariselän matkailu (Saarinen ym. 1996)	126 milj. mk/v (josta välitön 109)	157 työpaikkaa (lähikunnissa)
Teijon retkeilyalueen kävijät (Kangas ym. 1998)	8,4 milj. mk/v (vain välitön vaikutus)	13 htv (vain välitön vaikutus)

myös työllisyysarvio sisältää varsinaisissa matkailuyrityksissä (majoitus- ja ravitsemisala, ohjelmapalvelut ym.) syntyvien välittömien vaikutusten ohella myös välilliset vaikutukset muihin aloihin kuten liikenteeseen, vähittäiskauppaan ja välineiden valmistukseen. Määrittelyn laajuuden vuoksi arviota ei pidä verrata esim. metsätalouden ja -teollisuuden työpaikkojen määrään. Eräissä muissa tutkimuksissa (taulukko 2) liikevaihtoon suhteutettu työllisyysvaikutus on pienempi, mutta kysymys on suppeammin välittömistä tai lähialueella ilmenevistä vaikutuksista. Tietty epävarmuus ja yliarvion mahdollisuus liittyy siihen, miten tarkasti LVVI-tutkimuksen mukaisen rahankäytön toimialoitainen jakauma ja keskimääräinen työllistävä vaikutus vastaavat Rinteen tutkimaa Kuhmon kunnan tapausta.

Toisaalta esitetyn arvion pohjana oli ainoastaan suomalaisten tekemien matkojen rahankäyttö ilman ulkomailta Suomeen suuntautuvaa luontomatkailua. Mukaan ei myöskään ole laskettu niitä työpaikkoja, jotka julkisten virkistyspalvelujen tuottaminen ylläpitää välittömästi julkisessa sektorissa. Kehittämistyöryhmä (Ohjelma luonnon... 2002) arvioi näitä vaikutuksia ulkomaisten matkailijoiden rahankäytön ja julkisen sektorin työpaikkojen määrän perusteella. Laskelmien karkeuteen liittyvistä varauksista riippumatta ulkoilun ja luontomatkailun ylläpitämää taloudellista toimintaa voidaan pitää työllisyysvaikutuksiltaan merkittävänä.

Esitetyn kokonaislaskelman lisäksi tulo- ja työllisyysvaikutuksista on käytettävissä yksityiskohtaisempia tutkimuksia eräistä esimerkkitapauksista. Näiden tulokset (taulukko 2) tukevat sitä päätelmää, että virkistysalueiden ja luontomatkailun työllisyysvaikutukset ovat merkittäviä, koska tulovaikutukset

suurelta osin kohdistuvat suhteellisesti paljon työllistävään majoitus- ja ravitsemisalaan.

Virkistyspalvelujen taloudellinen arvo ja hyvinvointivaikutukset

Virkistyskäytön arvottaminen: hyödyt palvelujen käyttäjille

Luonnon virkistyskäytön taloudellisesta arvosta on vaikea esittää edes suuntaa-antavaa kokonaisarviota. Väestöaineistoon perustuvia ja sikäli kattavia arvottamistuloksia on vain kansallispuistoista ja valtion retkeilyalueista – joilla tosin on virkistyspalveluiden tarjonnassa erityinen merkitys – ja jossain määrin jokamiehenoikeudesta. Muuten arvottamistutkimuksissa on käytetty vaihtelevia, esimerkiksi alueiden hallinnan, käytön keston tai toiminnon (kalastus, hiihto jne.) mukaisia luokituksia ja otanta-asetelmia. Näkökulmaltaan eroavia tai esimerkiksi toiminnoittain mitattuja arvoja ei yleensä voida laskea yhteen ”virkistyskäytön kokonaisarvoksi”. Vaikka näkökulma olisi samakin, esimerkiksi vuosi- ja käyntikertakohtaisia arvoja on vaikea yhdistää.

Vaikka luonnon virkistyskäytölle ei pystytäkään laskemaan ”kokonaisarvoa”, jo tähänastiset tulokset osoittavat virkistyskäytön arvon huomattavan suuressi. Tämä on parhaiten nähtävissä vertaamalla tutkittujen alueiden arvioituja virkistyskäyttöhyötyjä kyseisten palvelujen ylläpidon kustannuksiin.

Kansallispuistojen ja valtion retkeilyalueiden käyttömahdollisuutta (alueelle pääsy ja perusrakenteiden käyttö) arvotettiin väestöaineistolla osana LVVI-tutkimusta (Huhtala ym. 2001). Käyttömah-

Taulukko 3. Virkistyskäytön arvottamistutkimusten tuloksia.

Alue	Arvo mk/kansalainen/v	Kokonaisarvo (15–74-v. väestö)
Valtion retkeilyalueet ja kansallispuistot	110 mk/v	440 milj. mk/v
Kuntien ym. virkistysalueet	Ks. teksti	
Yksityismaat (jokamiehenoikeus)	260 mk/v	1030 milj. mk/v

dollisuus arvostettiin keskimäärin 110 markan arvoiseksi henkilöä kohti vuodessa (taulukko 3). Eräillä Etelä-Suomen valtion alueilla on myös tehty aluekohtaisia tutkimuksia, joissa virkistyskäytön arvoksi nykyisille käyttäjille saatiin alueesta ja menetelmästä riippuen 40–90 mk/käyntikerta (Ovaskainen ym. 2001a). Muista valtion maa-alueista (kalastusalueet, erämaat, luonnonhoitometsät, -puistot ja talousmetsät) ei ole vastaavia tutkimustuloksia.

Muut julkisyhteisöt omistavat vain noin 5 prosenttia metsämaasta. Kuntien ulkoilualueilla ja taajamametsillä on kuitenkin suuri merkitys virkistyspalveluiden tarjonnassa, ja näille alueille suuntautuu noin 30 prosenttia virkistyskäynneistä. Kattavaa arvottamistutkimusta ei ole tehty, mutta yksittäisiä tutkimuksia on joidenkin kuntien alueilta. Suhteellisen hyvän varustelun ja polkuverkoston tarjoavien Helsingin kaupungin ulkoilualueiden virkistyskäytön arvoksi saatiin noin 30 mk/käyntikerta (Ovaskainen ym. 2001b). Eräiden Joensuussa ja Salossa kävelytätäisyydellä sijaitsevien taajamametsien käyttömahdollisuuden arvoksi saatiin noin 50 mk kuukautta ja henkilöä kohti (Tyrväinen 2001).

Virkistyskäytöstä noin 40 prosenttia suuntautuu yksityismailla jokamiehenoikeuden nojalla. Yksityismaiden käyttömahdollisuuden arvoa kuvaa tehdyistä tutkimuksista lähinnä Mäntymaan (1997) tutkimus, jossa jokamiehenoikeudella harjoitettavan virkistyskäytön arvoksi saatiin noin 260 markkaa henkilöä kohti vuodessa (taulukko 3).

On huomattava, että eräiden tärkeiden luontoharrastusten, kuten metsästyksen ja luvanvaraisen kalastuksen (muu kuin mato-onginta), virkistysarvo jää jokamiehenoikeuteen pohjautuvan käytön ulkopuolelle. Vaikka mm. virkistyskalastuksen arvoa on tutkittu (Toivonen ym. 2001), harrastuskohtaisia tuloksia ei voida suoraan yhdistää käytettyyn alueen hallinnan mukaiseen jaotteluun.

Hyvinvointivaikutus yhteiskunnalle: hyöty-kustannusanalyysi

Arvottamistutkimus mahdollistaa virkistyskäyttöön varatun alueen tuottamien hyötyjen ja palvelujen ylläpidosta syntyvien kustannusten vertailun. Vertailulaskelmia on tehty lähinnä eräiden valtion alueiden virkistyshyödyistä ja kustannuksista.

Valtion retkeilyalueiden ja kansallispuistojen käyttömahdollisuuden arvoksi, ts. alueiden aktuaalisen ja potentiaalisen virkistyskäytön hyötyjen rahanmääräiseksi estimaatiksi, saatiin väestötason tutkimuksen (Huhtala ym. 2001) perusteella yhteensä noin 440 milj. mk/v (taulukko 3). Kun alueiden virkistyspalveluihin liittyvä julkinen rahoitus oli vastaavana aikana noin 70–80 milj. mk/v, virkistyshyödyt ylittivät selkeästi palvelujen kustannukset. (Puuntuotannon menetyksistä aiheutuva vaihtoehtokustannusta ei kansallispuistojen osalta otettu huomioon virkistyskäytön kustannuksena, koska puuntuotanto on niissä poissuljettu alueiden ensisijaisen käyttötarkoituksen eli luonnonsuojelun perusteella. Retkeilyalueiden vaihtoehtokustannus on pienen maa-alan vuoksi kokonaisuutena pieni eikä vaikuta päätelmiin.)

Eteläisen Suomen retkeilyalueille ja kansallispuistoihin on tehty vastaava esimerkkilaskelma myös kävijäaineiston perusteella (Ovaskainen ym. 2001a, 2001c). Tämän mukaan pelkästään nykyisen virkistyskäytön hyödyt – ilman potentiaalista käyttöä – ylittivät alueiden kustannukset, joihin laskettiin palvelujen suora rahoitus ja retkeilyalueiden puuntuotannollinen vaihtoehtokustannus. Samanlaisiin päätelmiin johtivat myös Tyrväisen (ks. Ovaskainen ym. 2001c) eräille Joensuun ja Salon lähivirkistysalueille tekemät laskelmat.

Lopuksi: liittymät suojelukeskusteluun?

Tähänastisista tutkimustuloksista ja niihin perustuvista laskelmista voidaan päätellä, että luonnon virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyvät tulo- ja työllisyysvaikutukset ovat merkittäviä. Tietyillä alueilla, kuten erityisesti Pohjois-Suomessa, luontoon perustuvalla matkailulla voi olla suuri alue- ja taloudellinen merkitys. Virkistyskäytön markkinatomioiden hyötyjen arvosta on sen sijaan vaikea esittää kokonaisarviota, koska kattavia arvotamistutkimuksia ei ole ja olemassa olevia alue- tai harrastuskohdaisia tuloksia on vaikea yhdistää. Tähän mennessä tutkittujen alueryhmien virkistyskäyttöhyödyt ylittivät kuitenkin selvästi näiden palvelujen ylläpitoon käytetyt kustannukset. Nykyisten alueiden hyötykustannusvertailun tulos on siis positiivinen.

Esitellyt tiedot antavat kuvaa virkistyskäytön ja luontomatkailun toteutuneiden hyötyjen ja taloudellisten vaikutusten suuruusluokasta nykyisellään. Niistä ei tule tehdä suoraviivaisia päätelmiä esimerkiksi suhteessa Etelä-Suomen metsien suojeluun. Toisin sanoen nykyisten alueiden toteutuneen virkistyskäytön hyödyillä ja luontomatkailun tulo- ja työllisyysvaikutuksilla ei voida suoranaisesti perustella lisäsuojelua, vaan mahdollisten uusien suojelualueiden tulee lähtökohtaisesti olla perusteltuja suojeluarvojensa nojalla.

Uudet alueet eivät välttämättä merkitsisi samantaisia käyntimääriä, virkistyskäyttöä ja tulovaikutuksia kuin tutkitut nykyiset alueet. Ellei virkistyskäytön ja luontomatkailun kokonaiskysyntä merkittävästi lisääntyisi uusien alueiden myötä, kysyntä jakautuisi vain entistä useammille alueille. Esimerkiksi Parosen (2001) mukaan sopivan alueen puute, vaikea saavutettavuus tai matkakulut olivat harvoin merkittävä ulkoilua rajoittanut tekijä, mikä ei viittaa suureen tyydyttämättömään kysyntään. Nykyisten suojelu- ja virkistysalueiden toteutuneet käyttömäärät eivät myöskään ole syntyneet ilman huomattavia investointeja palveluvarustukseen. Lisäksi riippuu alueen tyypistä ja suojeluasteesta, ovatko suojelualueet ylipäänsä käytettävissä luontomatkailukohteina. Varsinaisilla suojelualueilla monet luontomatkailuun liittyvät toiminnot ovat kiellettyjä tai voimakkaasti rajoitettuja, ja maksulliset toiminnot sijoittuvat paljolti talousmetsiin ja luonnonhoitometseihin ym. monikäyttöalueille.

Erityisesti Pohjois-Suomen kokemusten ja myös tutkimustulosten perusteella voidaan silti sanoa, että luonnonsuojelulla ja suojelualueilla on merkitystä seudusta syntyvälle mielikuvalle, sen konkreettisen luonnonympäristön laadulle ja siten matkailulliselle vetovoimalle (vaikkeivat ”luontomatkailijat” välttämättä edes kävisi varsinaisella suojelualueella). Vaikutus luontomatkailuun ei kuitenkaan ole suora eikä automaattinen, vaan enemmänkin yleisiä edellytyksiä luova. Mahdollisuuksien realisoituminen riippuu luontomatkailuyrittämisen ja -osaamisen kehityksestä.

Kirjallisuus

- Huhtala, A., Horne, P., Ovaskainen, V. & Sievänen, T. 2001. Kansallispuistojen arvo vai virkistyspalveluiden hinta – miten mitata rahassa valtion tuottamia markkinattomia hyötyjä? The value of national parks or the price of recreation services – How to measure non-market benefits in monetary terms? Julkaisussa: Sievänen, T. (toim.). Luonnon virkistyskäyttö 2000. Summary: Outdoor recreation 2000. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802. s. 77–89, 196–197.
- Kangas, K., Ovaskainen, V. & Pajuoja, H. 1998. Virkistyspalveluiden merkitys aluetaloudelle: Teijon retkeilyalueen tulo- ja työllisyysvaikutukset. Metsätieteen aikakauskirja – Folia Forestalia 4/1998: 505–512.
- Mäntymaa, E. 1997. Essays on environmental benefits and hypothetical markets. Acta Universitatis Ouluensis G 2 (Oeconomica). Väitöskirja. 202 s.
- Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. 2002. Suomen ympäristö 535. Ympäristöministeriö, Helsinki. 48 s.
- Ovaskainen, V., Horne, P. & Sievänen, T. 1999a. Evon ja Teijon retkeilyalueiden kävijät ja kävijätyytyväisyys kesäkaudella 1996. Visitors and visitor satisfaction in the Evo and Teijo Hiking Areas, 1996. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 726. 78 s.
- , Horne, P. & Sievänen, T. 1999b. Nuuksion ja Seitsemisen kansallispuistojen virkistyskäyttö kesäkaudella 1996: kävijät ja kävijätyytyväisyys. Abstract: Recreational use of Nuuksio and Seitsemisen National Parks during summer season 1996: Visitors and visitor satisfaction. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisu, Sarja A 107. 77 s.
- , Horne, P. & Mikkola, J. 2001a. Retkeilyalueiden ja kansallispuistojen virkistyskäytön arvo. Julkaisussa: Kangas, J. & Kokko, A. (toim.). Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen. Metsän eri

- käyttömuotojen yhteensovittamisen tutkimusohjelman loppuraportti. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800. s. 215–229.
- , Mikkola, J. & Pouta, E. 2001b. Estimating recreation demand with on-site data: an application of truncated and endogenously stratified count data models. *Journal of Forest Economics* 7(2): 125–144.
- , Horne, P. & Tyrväinen, L. 2001c. Esimerkkejä ympäristöhyötyjen rahamittojen soveltamisesta. Julkaisussa: Kangas, J. & Kokko, A. (toim.). Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen. Metsän eri käyttömuotojen yhteensovittamisen tutkimusohjelman loppuraportti. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800. s. 249–255.
- Paronen, O. 2001. Ulkoilun hyvinvointikokemukset ja esteet. Julkaisussa: Sievänen, T. (toim.). Luonnon virkistyskäyttö 2000. Summary: Outdoor recreation 2000. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802. s. 100–111, 198–199.
- Pouta, E. & Sievänen, T. 2001. Luonnon virkistyskäytön kysyntätutkimuksen tulokset – kuinka suomalaiset ulkoilevat? Results of the demand study. Julkaisussa: Sievänen, T. (toim.). Luonnon virkistyskäyttö 2000. Summary: Outdoor recreation 2000. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802. s. 32–76, 195–196.
- Rinne, P. 1999. Luontomatkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kuhmossa. Joensuun yliopiston metsätieteellisen tiedekunnan tiedonantoja 93. 107 s.
- Saarinen, J., Keränen, A. & Sepponen, P. 1996. Luonnon vetovoimaisuuteen perustuvan matkailun taloudelliset vaikutukset paikallistasolla: esimerkkinä Saariseleen matkailu. Julkaisussa: Saarinen, J. & Järviluoma, J. (toim.). Luonto virkistys- ja matkailuympäristönä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 619. s. 79–92.
- Sievänen, T. (toim.). 2001. Luonnon virkistyskäyttö 2000. Summary: Outdoor recreation 2000. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802. s. 32–76, 195–196.
- Toivonen, A.-L., Appelblad, H., Bengtsson, B., Gertz-Hansen, P., Gudbergsson, G., Kristofersson, D., Kyrkjebf, H., Navrud, S., Roth, E., Tuunainen, P. & Weissglas, G. 2000. Economic value of recreational fisheries in the Nordic countries. Nordic Council of Ministers, TemaNord 2000: 604. 70 s.
- Tyrväinen, L. 2001. Taajametsien taloudellinen arvo. Julkaisussa: Kangas, J. & Kokko, A. (toim.). Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen. Metsän eri käyttömuotojen yhteensovittamisen tutkimusohjelman loppuraportti. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800. s. 229–241.

■ MMT Ville Ovaskainen, M.Sc. Paula Horne, MMM Tuija Sievänen, Metsäntutkimuslaitos, Helsingin toimipaikka; MMM Eija Pouta, Helsingin yliopisto, metsäekonomian laitos. Sähköposti ville.ovaskainen@metla.fi

